

ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΤΡΙΜΗΝΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ ΜΣΤ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1975

ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

(ca. 341/5 — 395/400)

«ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ» *

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΟΝΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

24. Περιέργως ὅμως οἱ αἵρετικοὶ οὗτοι, ἐνῶ ἀπέχονται οἴνου, ἐσθίουσι τὸ ἔλαιον. Διὸ καὶ ἐρωτᾷ ὁ ἱερός Ἀμφιλόχιος, οἷονεὶ ἐξαπορούμενος: «Τὸ δὲ ἔλαιον ποίῳ λόγῳ ἐσθίεις; Οὐχ ὄραξ ἢ οὐκ ἤκουσας, ὅτι εἰς νεοδόμους ἀσκούς τοῦτο ἐμβάλλουσιν οἱ ταύτην τὴν πραγματείαν ἐμπορευόμενοι καὶ οὕτως διὰ πολλῶν ἡμερῶν κενώσαντες τοὺς ἀσκούς καὶ ἐκθλίψαντες τούτους, τὸ ἔλαιον πιπράσκουσιν; Αὐτοὺς δὲ τοὺς τρίβοντας τὴν ἐλαίαν οὐκ ἀκούεις ὑπαλείφοντας τὸν λεγόμενον ἄξονα στέατι χοίρου καὶ οὕτως τὸ ἔλαιον ἐκβάλλοντας, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ στέαρ ἐκθλιβόμενον ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῶν τὴν ἐλαίαν θλιβόντων καταστάζειν ἐπὶ τὸ ἔλαιον; Ἄλλ' ὅμως σὺ ὁ καθαρός, ὁ τὰ ὄστρακα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη βδελυσσόμενος, ταύτην ἠδέως ἐσθίεις μὴ διακρινόμενος· καὶ ὅπου μὲν ἠδονὴ οὐ πρόσεστι τῷ πινακίῳ ἢ τῷ ποτηρίῳ, ταῦτα βδελύσσει· ὅπου δὲ γλυκύτης καὶ πιόττης, ταῦτα ἠδέως ἐσθίεις» (XXXVII,1-4). Ἄλλ' ἔστω, ὅτι ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ τῶν Σαμαρειτῶν γιγνόμενοι, φυλάττετε τὰ σκεύη· ἀλλὰ τῶν κρεῶν καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων, «ἀ ὁ Θεὸς ἐκτισεν εἰς μετάληψιν τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν»¹, «ποιῶ λόγῳ ἀπέχη καὶ ταῦτα βδελύσσει καὶ βλασφημεῖς τὸν δημιουργόν;» (XXXVIII,1). Εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην δίδει ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησιν ὁ ἀναιρέτης

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 607 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Α' Τιμ. 4, 3.

τῶν αἰρετικῶν κακοδοξιῶν συγγραφεύς. Οἱ Ἐγκρατῖται, λέγει, ἀπέχονται τῶν ἀνωτέρω τροφῶν, ὡς καὶ τῶν σκευῶν, οὐ μόνον ἐξ ἀπομιμήσεως τῶν Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐξ ἀντιγραφῆς καὶ μιμήσεως τῶν πραττομένων ὑπὸ τῶν βδελυρῶν καὶ ἀκαθάρτων Μανιχαίων. «Ἐκείνων γὰρ ἡ διδασκαλία, ἐμψύχων ἀπέχεσθαί» (XXXVIII,2). Ἐν συνεχείᾳ ὁ σ. προσάγει ἀποδεικτικὰ χωρία ἐκ τε τῆς Π. καὶ ἐκ τῆς Κ.Δ. διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ τῶν κρεάτων λῆψις καὶ ἀπόλαυσις οὐδαμῶς ἀπαγορεύεται. Ἦδη αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Ἄβελ ἀποδεικνύει τοῦτο. Διότι ὁ Θεὸς τὴν μὲν προσφορὰν τῶν πρωτοτόκων προβάτων ἀπεδέχθη, ἐνῶ τὴν τοῦ Κάϊν θυσίαν ἐκ τῶν «σπερμάτων» ἀπεκρούσατο καὶ ὑπερεῖδεν. Ἔτερον παράδειγμα εἶναι ὁ Νῶε, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν — ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ — τὸ τρώγειν κρέας, ἀπαγορεύσας μόνον τὸ πνικτόν: «κρέας ἐπέτρεψεν, αἷμα πνικτὸν ἐκώλυσεν» (XXXIX,2). Προσάγει νῦν ὁ σ. ἐκ τῆς Κ.Δ. τὸ ἐκ τῶν Πράξ. κ. 15 εἰλημμένον χωρίον, καθ' ὃ οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι καθώρισαν εἰς τοὺς χριστιανοὺς τίνων ν' ἀπέχωνται καὶ τίνων νὰ μεταλαμβάνωσιν: «Ἐδοξε γὰρ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι βάρους ὑμῖν· πλὴν τούτων τῶν ἐπάναγκες, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς, εὖ πράσσετε»¹. Καὶ ἐπάγεται: «Ἄνω ἐδιδάχθης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅτι φάγη πᾶν κρέας ὡς λάχανα χόρτου· ἐνταῦθα ἔμαθες παρὰ τῶν Ἀποστόλων, τίνων δεῖ ἀπέχεσθαι. Διὰ τί τολμᾷς βλασφημεῖν τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ καὶ δι' αὐτῶν δημιουργὸν ἀτιμάζειν; Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε καὶ ἐπήνεσεν, εἰπὼν «καλὰ λίαν», καὶ προσενηχθέντων αὐτῷ δώρων καὶ καρπωμάτων ἐδέξατο καὶ τοὺς προσκομίσαντας εὐλόγησε καὶ αὐτοῖς ἐπέτρεψεν ἐσθίειν, σὺ διὰ τί ἄνους καὶ τολμηρὸς; Πάντως γάρ, ὡς τοὺς μεταλαμβάνοντας κρεῶν ἀνθρώπους κατακρίνεις, οὕτως καὶ αὐτὸν τὸν δημιουργὸν βλασφημεῖς. Διὰ τί ἐποίησε ταῦτα; Τάχα δὲ καὶ αὐτὸν βδελύξῃ καὶ τῆς δικαιοσύνης ἀλλότριον κρίνεις, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐδέξατο θυσίας» (XLI,2-4).

1. XL, 7. Πράξ. 15, 28-29.

25. Ὑστερον ὁ ἱερός Ἄμφιλόχιος ἐπανέρχεται εἰς τὴν Π.Δ. καὶ προσκομίζει ἐξ αὐτῆς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀβραάμ, ὅστις «καὶ τοὺς ἀγγέλους ὑποδεξάμενος οὐ διὰ λαχάνων τούτους ἐξένισεν· ἀλλὰ λαβὼν μόσχον ἐκ τῆς ἀγέλης ἐκέλευσε τοῦτον γενέσθαι μετὰ βουτύρου καὶ γάλακτος· καὶ οὕτως ἐδεξιώσατο τοὺς ἀγγέλους, καὶ οὐ μόνον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν» (XLI,5)· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ μέγα θαῦμα, «ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τὰ ἑαυτοῦ κτίσματα ἠγίασε καὶ τούτων μετέσχε» (αὐτόθι). Ταῦτα δὲ πάντα ἐγένοντο «ἵνα μὴ τις φρονήσῃ ἄλλο μὲν φρονεῖν τὸν Πατέρα, ἄλλο δὲ τὸν Υἱόν, καθὼς αἱ αἰρέσεις τῶν Μανιχαίων καὶ Μαρκωνιστῶν ἐφαντάσθησαν» (XLI,7). Δὲν παραλείπει ὁ ἱερός σ. οὐδὲ τὰς περὶ φιλίας ἀποδείξεις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ νὰ προσαγάγῃ, ὅστις μ' ὄλα ταῦτα καὶ κρέα ἤσθιε καὶ μετὰ γυναικὸς συνώκει: «Ποῖος φίλος οὕτως ἀποκαλύπτει μυστήρια φίλω, ὡς ὁ Θεὸς ἀπέκάλυψε τῷ Ἀβραάμ; Καὶ νομίζω μέχρι καὶ τῆς σήμερον μὴ ὑπάρξαι τοιοῦτον παρὰ Θεοῦ τοῖς λεγομένοις Ἐγκρατέσιν ἢ Ἀποτακτίταις, ὃ ὑπῆρξε τῷ Ἀβραάμ τῷ ἐσθίοντι κρέα καὶ συνοικοῦντι γυναικὶ» (XLII,3).

26. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσαὰκ ἔτρωγε καὶ ἔπινεν οἶνον. Ὅμοίως καὶ ὁ Ἰακώβ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι τῆς Π.Δ., οἳ οἱ Ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἀαρὼν καὶ ὁ Σαμουὴλ: «Καὶ ἦν ἀκολούθως εἰπεῖν περὶ πάντων τῶν ἁγίων, πῶς πάντες μετ' εὐχαριστίας τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ μετελάμβανον καὶ τὸν δημιουργὸν ἐδόξαζον. Ἀλλ' ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν λόγων ὀκνηροτέρους ποιήσωμεν τοὺς ἐντυγχάνοντας, ἠρκέσθημεν δεῖξαι ὅτι καὶ ὁ Θεὸς προσεδέξατο παρὰ τῶν ἁγίων τὰς θυσίας καὶ αὐτοῖς ἐπέτρεψε μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐλαβείας ἐσθίειν· εἰ δὲ καὶ τις τῶν ἁγίων ἀπέσχετο βρωμάτων πρὸς βραχύ, οὐχ ὡς ἀπὸ ἀκαθάρτων ἀπέσχετο. Ποῖος γὰρ μισθὸς ἀπὸ ἀκαθάρτου ἀπέχεσθαι; Ἀλλ' ἕκαστος τῶν εὐλαβῶν ἀπὸ τῶν ἡδέων καὶ ἐπιτετραμμένων· οἶον ἀπέχεται τις γυναικὸς, καίπερ τοῦ Θεοῦ ἐπιτρέψαντος μεταλαμβάνειν γυναικὸς· ἀλλὰ διὰ τοὺς στεφάνους τῆς ἀγνείας τοὺς κρείττονας ἀπέχεται τῆς γυναικὸς ἀγνεύων· οὐδεὶς γὰρ ἀπε-

χόμενος μοιχείας ἢ πορνείας ἐστεφανώθη· ταῦτα γὰρ εἰ ἔπραξε, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Νόμος καὶ ὁ τῶν ἀνθρώπων κατέκρινεν αὐτόν. Πάλιν ἀπέχεται τις βρωμάτων, ἀ ὁ Θεὸς ἐκτίσεν εἰς μετάληψιν τοῖς πιστοῖς καὶ ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν¹. ἀλλ' ὅμως ἀπεχόμενος τούτων, οὐχ ὡς ἀπὸ ἀκαθάρτων ἀπέχεται, εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχει· οὐδεὶς γὰρ ἀπεχόμενος ἀπὸ εἰδωλοθύτων, ἀνάγκης αὐτῷ μὴ ἐπικειμένης, ἐπηνέθη· ἢ μισθὸν περὶ τούτου προσεδόκησεν, ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἀγίαις νηστείαις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ ὕδατος ἀπεχόμενος; Τῷ αὐτῷ οὖν λόγῳ καὶ εἴ τις ἀγίων ἀνδρῶν ἀπέσχετό τινος, γάμου ἢ βρωμάτων ἢ οἴνου· οὐδὲ γὰρ ἐστὶν εὐρεῖν ἐν ταῖς Γραφαῖς τοῦ Θεοῦ τινα τῶν ἀγίων βρωμάτων ἀπεχόμενον, ἵνα μὴ δῶσιν αἰρετικοῖς λαβὴν. Ἄλλ' εἰ ἐπαινοῦσι τόνδε τὸν ἅγιον... (γάμου ἀπεχόμενον) (;) δι' ἀγνεῖαν, διὰ τὰ βρώματα αὐτὸν κατακρίνουσι. Πάλιν, ἐὰν εὕρωσί τινα οἴνου ἀπεχόμενον, διὰ τὸν γάμον τοῦτον βδελύσσονται· καὶ ὅπως οὐχ εὐρήσεις τινα τῶν ἀγίων δι' ὅλου τῷ δόγματι αὐτῶν συντρέχοντα» (XLIII,6-XLV,6). Μόνον τὸν Ἡσαῦ θὰ ἠδύναντο οἱ αἰρετικοὶ νὰ προσαγάγωσιν ὡς παράδειγμα τῆς ἀπὸ τῶν κρεῶν καὶ τοῦ οἴνου ἀποχῆς: «Πλὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔχουσι τι καυχῆσασθαι περὶ ἐγκρατείας βρωμάτων· ὡς γὰρ ἡμεῖς ἐδείξαμεν τοὺς ἀγίους Πατριάρχας καὶ Θεῶ προσκομίσαντας τῶν κτισμάτων αὐτοῦ, οὕτως καὶ αὐτοὶ ἔχουσι τὸν Ἡσαῦ, μῆτε Θεῶ θυσίας προσκομίσαντα μῆτε κρεῶν ἀπογευσάμενον ἢ οἶνον πίνοντα· ἀλλ' «ἔψεμα φακοῦ» φαγόντα καὶ οὕτως ἀποδόμενον τὰ πρωτοτόκια. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος, λέγων: «μῆτε πόρνος ἢ βέβηλος ὡς Ἡσαῦ, ὃς ἀντὶ μιᾶς βρώσεως ἀπέδωκε τὰ πρωτοτόκια αὐτοῦ· ἴστε γὰρ, ὅτι καὶ μετέπειτα θέλων κληρονομησαί τὴν εὐλογίαν, ἀπεδοκιμάσθη· «μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρε»². πορνείαν δὲ ἐνταῦθα τὴν γαστριμαργίαν ὠνόμασεν» (XLV,1-2).

27. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀποδεικτικῶν θέσεων ἐκ τῆς Π.Δ. περὶ τοῦ φλέγοντος ζητήματος, δηλ. τῆς ἀποχῆς ἀπὸ ὠρισμένων

1. Α' Τιμ. 4, 3.

2. Ἑβρ. 12, 16. 17.

βρωμάτων, προσκομίζει καὶ πάλιν ὁ σ. ἐμφανῆ χωρία ἐκ τῆς Κ.Δ. διὰ ν' ἀποδείξῃ «ὅτι ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ μετελάμβανον τῶν βρωμάτων καὶ τοὺς ἐσθίοντας οὐκ ἐκάλουν» (XLVI,1). Ὁ Χριστὸς ἤρχετο «καθ' ἕκαστον ἔτος» (αὐτόθι) εἰς Ἱεροσόλυμα, «εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ φαγεῖν τὸ Πάσχα, ὅπερ ἦν ὁ ἄμνος καὶ τὰ ἀκόλουθα» (αὐτόθι). Πληρωθέντος δὲ τοῦ χρόνου, ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα, πρὶν ἢ ἄρξηται τῆς δημοσίας ἐμφανίσεώς του νηστεύει ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας, ὕστερον δὲ πεινάσας, αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην φαγεῖν¹ ἵνα πληροφορήσῃ ἕκαστον, ὅτι ἀκριβῶς τὸν ἄνθρωπον ἐφόρεσε, «καὶ οὐ δοκῆσει οὐδὲ φαντασίᾳ ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς» (XLVI,3). Καὶ συνεχίζει: «Ἀπέχεται μὲν πάντων διὰ τὴν νηστείαν, ἵνα διδάξῃ νηστεύειν· ἀπέχεται δὲ οὐχ ὡς ἀπὸ ἀκαθάρτων, καθὼς προείπομεν (XLIV,1)· μετὰ μικρὸν γὰρ εὐρίσκεται μεταλαμβάνων· διὰ γὰρ τῆς πείνης ἔδειξεν, ὅτι τὸ σῶμα, ὃ ἐφόρεσε, τροφῆς χρεῖαν εἶχε· πολλάκις γὰρ κληθεὶς ὑπὸ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν² καὶ ὑπὸ Σίμωνος τοῦ Φαρισαίου, ἤσθιε τὰ παρατιθέμενα αὐτῷ³ καὶ «ἐθεράπευε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν»⁴· καὶ ἵνα πείσῃ πάντας, ὅτι οὐδὲν παρεφυλάττετο τῶν ἐπιτετραμμένων ἐν τῷ Νόμῳ, αὐτὸς μαρτυρεῖ· καὶ οὐκ ἂν διεψεύσατο ἡ ἀλήθεια· λέγει γὰρ οὕτως ὀνειδίζων τὸ σκληρὸν τοῦ λαοῦ· «ἦλθεν ὁ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων, καὶ λέγετε· δαιμόνιον ἔχει»· εἶτα περὶ ἑαυτοῦ· «ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγετε· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν»⁵. Τίς τολμήσει ἐτι θεομαχῆσαι καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀντιστῆναι; Καὶ ἐν ἑτέρῳ αὐτὸς ὁ Κύριος· «οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐκ τῆς καρδίας ἐκπορευόμενα, ταῦτα μαιίνει τὸν ἄνθρωπον»⁶. Καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ ἀποστέλλων ἐπὶ τὸ κήρυγμα παρήγγειλεν αὐτοῖς· «ἐσθίετε

1. Ματθ. 4, 2.

2. Πβλ. Λουκ. 5, 30.

3. Πβλ. Λουκ. 7, 36 ἐ. 10, 8.

4. Ματθ. 14,14.

5. Ματθ. 11, 18. 19. Πβλ. Λουκ. 7, 33. 34.

6. Ματθ. 15, 11. 18. Μάρκ. 7, 15. 19. 20.

τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν καὶ θεραπεύετε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν»¹. Καὶ οὐκ εἶπεν αὐτοῖς πολυπραγμονεῖν, εἰ χύτρα καὶ πινάκιον καθαρὸν, ἀλλ' ἀπλῶς: «τὰ παρατιθέμενα ἐσθίετε» (XLVI,4-7). Μὴ δέ τις εἶπη ἐνιστάμενος, ὅτι ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι, καθ' ὃ εἶχον ἴδιον δικαίωμα, ἐχρῶντο βρώμασι καὶ κρέασι καὶ οἴνω, ἀπηγόρευον δὲ ταῦτα τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις. Διότι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐκόρεσε τὰ παρακολουθοῦντα Αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον πλήθη τῶν πέντε χιλιάδων ψυχῶν, δούς μεταλαβεῖν ἄρτων καὶ ἰχθύων. Ὁ ἱερός συγγραφεύς, δηκτικὸς καὶ εἴρων ἀπὸ τοῦ νῦν γιγνόμενος, ἀποτείνεται πρὸς τὸν αἰρετικὸν Ἐγκρατίτην καὶ ἐν φιλοσκομμῶν πνεύματι ἐλέγχων τὴν περὶ ἐγκρατείας καὶ ἀποχῆς ἀπὸ τῶν βρωμάτων κακοδοξίαν του, θέτει αὐτῷ πλαγίως τὴν ἐρώτησιν — πλαγίαν ἐρώτησιν χρησιμοποιοεῖ διὰ νὰ δείξῃ ἔτι μᾶλλον τὴν πρὸς τὸν Ἐγκρατίτην αἰρετικὸν ἀποστροφὴν καὶ περιφρόνησίν του. Λέγει: «Ἦθελον ἐρωτῆσαι τὸν αἰρετικόν· εἰ παρῆς ἐλάμβανες ἂν τὴν εὐλογίαν τοῦ Χριστοῦ ἢ διὰ τοὺς ἰχθύας τὴν εὐλογίαν ἀπεστρέφου; Πάντως δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἂν ἐβδελύσσου, ὅτι τὰ ἔμψυχα τῷ λαῷ παρέθηκεν εἰς βρωσίν καὶ ἀπόλαυσιν» (XLVII, 1). Εἰς δὲ τὴν τυχὸν ἀντίρρησιν τοῦ αἰρετικοῦ, ὅτι δῆθεν οὐδὲν ἐπερίσσευσεν ἐκ τῶν ἰχθύων², ὁ σ. ἀποκρίνεται: «Πρῶτον μὲν, ἴσὺ τίς εἶ ὁ ἀποκρινόμενος τῷ Θεῷ; Μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι· σὺ τί με ἐποίησας οὕτως³; Ὁὐ φρίττεις τὸ μυστήριον; Οὐκ ἐκπλήττη ἐπὶ τῷ παραδόξῳ, ὅτι ἀπὸ πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων⁴ τοσαῦτα πλήθη ἐκορέσθη, ὁμοίως δὲ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ ἄρτων⁵ καὶ ἀπὸ τῶν δύο ἰχθύων τὸ αὐτὸ γέγονε; Πλὴν ἵνα «φραγῆ πᾶν στόμα»⁶ ἀναίσχυντον, Μᾶρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπε περισσευκέναι καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων⁷. Ἐρα οὐκ ἂν ἄρτι παύση

1. Λουκ. 10, 8. 9. Ματθ. 14, 14.

2. Πβλ. Ἰωάν. 6, 13.

3. Ῥωμ. 9, 20.

4. Πβλ. Μάρκ. 6, 38.

5. Πβλ. Μάρκ. 8, 20. Ματθ. 16, 10.

6. Ῥωμ. 3, 19.

7. Πβλ. Μάρκ. 6, 43.

συζητῶν τῷ Κυρίῳ¹; Ἡ ἐπιμενεῖς ἐπὶ τῇ ἀναισχυντίᾳ;)» (XLVII,1-4 καὶ XLVIII,1).

28. Προκαλεῖ ἐντύπωσιν, ὅτι ἀσυνδέτως πως καὶ οἰονεῖ ἀπορρῶξ ἔρχεται νῦν ὁ ἱερός Ἀ μ φ ι λ. νὰ ἐλέγξῃ τοὺς αἰρετικούς Ἐγκρατίτας καὶ Ἀποτακτίτας καὶ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν ὠ ὦ ν ἀποχὴν. Ἰσως τὴν ἀφορμὴν οἱ αἰρετικοὶ ἔλαβον ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Λουκ. 11, 11.12, ὅπερ καὶ παραθέτει, ἵνα συνδυάσῃ ἀκριβῶς τὴν ἀπὸ τῶν ἰχθύων ἀποχὴν, πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν ὠ ὦ ν καὶ πρὸς τὴν κακότετροπον καὶ ἀμαρτωλὴν τούτων συνήθειαν νὰ συζῶσι μετὰ « σ υ ν ε ι σ ἄ κ τ ω ν » καὶ ἀλλοτρίων γυναικῶν².

Εἶναι λίαν ἀξιοπρόσεκτα ὅσα ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν θέματος ἐκθέτει ὁ ἱερός ἀνὴρ. Λέγει: «Τὸ δὲ ὠ ὦ ν ποῦ ἔμαθες ἀποφεύγειν ὡς

1. Μάρκ. 8, 11.

2. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἀ μ φ ι λ ο χ ί ο υ λεγομένων κατὰ τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν ὠ ὦ ν, εἶναι ἀνάγκη νὰ λεχθῆ, ὅτι ἡ εἰσαγωγή καὶ ἐπικράτησις τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀποχῆς ἐν ἡμέραις νηστείας ἀπὸ τῶν ὠ ὦ ν, ἔχει αἰρετικὴν τὴν προέλευσιν, προῖδν οὖσα ἐπιδράσεως ἀσκητικῶν καὶ δὴ καὶ ἐγκρατικῶν τάσεων. Οἱ Ἐγκρατίται ἀπέχον τῶν ὠ ὦ ν, ὡς ἐχόντων ζώδη οὐσίαν. Πρῶτοι οἱ Γνωστικοὶ καὶ-μάλιστα πρῶτος ὁ Β α σ ι λ ε ἰ δ η ς (περὶ τὸ 120-140 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ) ἀπεδέχθη τὴν ὀρφικὴν κοσμογονίαν, τῆς γενέσεως δῆλον ὅτι τοῦ κόσμου ἐκ τινος ὠ ὦ ο ὕ. Ἡ ὀρφικὴ καὶ πυθαγόρειος ἀντίληψις περὶ «ἀποχῆς ἐμφύχων» ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὠ ὦ ν ἀποχὴν, ὡς ἐμφύχων. Ὁ Ἐπιφάνιος Κύπρου (315-403) ἐν τῷ ἔργῳ του «Κατὰ αἱρέσεων» (Migne PG. 41, 205) ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἐπικούρειοι ἐπρέσβευον «εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς ὠ ὦ ο ὕ δικὴν τὸ σύμπαν, τὸ δὲ πνεῦμα δρακοντοειδῶς περὶ τὸ ὠ ὦ ν, ὡς στέφανον ἢ ὡς ζώνην περισφίγγειν τότε τὴν φύσιν». Περὶ δὲ τῆς αἱρέσεως τοῦ Δ ο σ ι θ έ ο υ, τῆς «τετάρτης ἀπὸ Σαμαρειτῶν, τρισκαίδεκάτης δὲ τῇ ἀκολουθίᾳ, λέγει ὅτι καὶ οὗτοι «ἐμφύχων ἀπέχονται» (αὐτόθι 41,237). Καὶ οἱ Ναζαραῖοι (=ἀφανισταὶ) «πᾶσαν σαρκοφαγίαν ἀπαγορεύουσιν» ἐμφύχων οὐδὲως μεταλαμβάνουσιν» (41,257 ἔ.). Τὰ αὐτὰ πρεσβεύουσι καὶ οἱ Ἐβιωναῖοι (41,405 ἔ.). Ὁμοίως καὶ οἱ Ἐγκρατίται «πᾶσαν ἀπαγορεύουσιν ἐμψυχοφαγίαν» (41,852). Ἡ ἀπαγόρευσις ὑπὸ τῶν πλειστον Ἰουδαϊζουσῶν κυρίως αἱρέσεων «ἐμφύχων» μὴ μεταλαμβάνειν, εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ τοῦ ὠ ὦ ο ὕ, ὡς κατ' ἐξοχὴν ζωηφόρον καὶ ἄρα «ἐμφύχου». Τὴν σημασίαν τοῦ ὠ ὦ ο ὕ, ἦν ἀπέδιδον π.Χ. μὲν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας, οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ μ.Χ. οἱ αἰρετικοὶ καὶ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία γενικώτερον, ὡς καὶ τὴν συμβολικὴν παράστασιν τοῦ ὠ ὦ ο ὕ, ὡς συμβόλου τῆς ἀναστάσεως, περιγράφει δι' ἐκτενοῦς ἄρθρου ὁ J. Haussleiter, Reallexikon für Antike und Christentum. Stuttgart 1959 IV, 731/45, ἐνθα καὶ περαιτέρω βιβλιογραφία. Τὴν δὲ σημασίαν τοῦ ὠ ὦ ο ὕ ἀπὸ ἐλληνικῆς λαογραφικῆς ἀπόψεως ἐκθέτει ὁ Καθηγητῆς Δ η μ. Β. Ο ἰ κ ο ν ο μ ἰ δ η ς ἐν ἄρθρῳ ἐν τῇ Ἐθνησ. καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, Ἀθῆναι 1968, τ. 12, 565/8, ἐνθα καὶ σχετικὴ ἐλληνικὴ βιβλιογραφία.

δηλητήριον; Τίνα δὲ ἔγνωσ ποτέ, ὅτι φαγὼν ὡ ὁ ν κατεκρίθη ἢ ἀπώλετο; Ἡ ποῦ Θεὸς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐκόλυσε ὡ ὁ ν ἐσθίειν; Σὺ δὲ ὑπὲρ πᾶσαν πορνείαν καὶ μοιχείαν τὸ ὡ ὁ ν φοβῆ καὶ ταῖς μὲν ἀλλοτρίαις γυναιξὶ καταμόνας ἠδέως συζῆς, μὴ λογιζόμενος τὴν βλάβην, ὡ ὁ ν δὲ ὡς βδέλυγμα φυλάττη· τάχα δὲ ἐκ τῆς πολλῆς ἀδιαφορίας οὐδὲ αἰσθάνη αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος· ‘πᾶς ὁ ἐμβλέψας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι’¹ συντυχία <ἐστί>· σὺ δὲ πῶς ἐκφεύξῃ τὸ κριῖμα τοῦ Θεοῦ ἀεὶ συνοικῶν ἀλλοτρίαις; ‘Φύγε ἀπὸ γυναικὸς ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφρα’², ὡς φησὶν ἡ Γραφή, καὶ· ‘τίς ἀποδῆσει πῦρ ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ καὶ τὰ ἱμάτια οὐ κατακαύσει’; Ἡ ‘τίς περιπατήσῃ ἐπ’ ἀνθράκων, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει’; καὶ ἐπήγαγεν εἰπὼν οὕτως· ‘ὁ εἰσερχόμενος εἰς γυναικᾶ ἀλλοτρίαν, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται κακῶν’⁴ καὶ τὰ ἐξῆς. Εἴτε γὰρ παρθένος ἐστὶν εἴτε ὑπανδρος, ἀλλοτρία σου ἐστί· καὶ ἐδιδάχθης ταύτας ἀποφεύγειν, οὐχὶ δὲ τὸ ὡ ὁ ν. Θῶμεν δέ, ὅτι αὐτὸ σε βλάπτει, ὅπερ ἀδύνατόν ἐστιν· ἀλλ’ ὅμως διὰ τούτων τῶν λόγων παγιδεύεις τὰ ἄθλια γυναικάρια· λέγεις· ‘οὐ βλάπτομαι’· εἰ γὰρ ἦς ἄσαρκος καὶ σῶμα μὴ ἐφόρεις καὶ ὄντως οὐκ ἂν ἔπασχες, ἀλλ’ ὅμως διὰ τὸ σκανδαλίζειν πολλοὺς ὑπέπεσας ἂν τῇ τιμωρίᾳ τοῦ Θεοῦ σαφῶς εἰπόντος, ὅτι ‘συμφέρει, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῆ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ εἰς τὸ πέλαγος, ἢ ἵνα σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων’⁵. ‘Ἡμεῖς δὲ δεῖξομεν, ὅτι τὸ ὡ ὁ ν ὁ Κύριος ἀποδέχεται καὶ ἀγαθὸν ὀνομάζει. Καὶ τοῦτο γὰρ ἴδιον κτίσμα· διδάσκων γὰρ τοὺς μαθητάς, λέγει· ‘ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; Καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ὡ ὁ ν, μὴ σκορπίον ἐπιδώσει αὐτῷ’⁶; Καὶ εὐθύς ἐπάγει· ‘ἐὰν οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ παρέχειν τοῖς τέκνοις ὑμῶν’⁷ καὶ τὰ ἐξῆς. ‘Ὁρᾶς, πῶς τὸν ἄρτον καὶ τὸ ὡ ὁ ν καὶ τὸ ὀψάριον ἀγαθὰ ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ ἀγαθοῦ

1. Ματθ. 5, 28.

2. Σοφ. Σειρ. 21, 2.

3. Παροιμ. 6, 27, 28.

4. Πβλ. Παροιμ. 6, 29, 11, 21, 28, 20.

5. Ματθ. 18, 6.

6. Λουκ. 11, 11, 12.

7. Ματθ. 7, 11. Λουκ. 11, 13.

Θεοῦ εἰσι κτίσμα. Σὺ δὲ φιλονικεῖς, διὰ τοῦ σοῦ τύφου, δεῖξαι τὸν δημιουργὸν κακῶν ποιητὴν· ἄλλ' οὐδεὶς ἀγαθός, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, 'εἰμὴ εἷς ὁ Θεός'¹. ἀγαθὸς δὲ ὢν πάντα τὰ ἀγαθὰ ἀφθόνως ἐδημιούργησε» (XLVIII,1-XLIX,3).

29. Οἶονεὶ συνοψίζων τὰ ὅσα πρότερον ἐξέθεσεν ἐν τῇ ἀντιρρήσει καὶ καταπολεμήσει τῶν αἰρετικῶν κακοδοξιῶν τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ἀποτακτικῶν περὶ ἀποχῆς ἀπὸ κρεῶν καὶ ἀπὸ παντός ἐμφύχου καὶ ζωώδους καὶ διὰ ν' ἀποδείξῃ ἅπαξ ἔτι ὁ ἱερός ἀνὴρ τοὺς αἰρετικούς του ἀντικειμένους τῷ Χριστῷ ταῦτα πράττοντας, ἐκθέτει καὶ πάλιν πῶς ὁ Κύριος μέχρι τοῦ πάθους κρέας ἦσθιε καὶ «οὐδαμοῦ δι' ὅλης τῆς ἐνσάρκου Αὐτοῦ οἰκονομίας ταῦτα ἐβδελύξατο ἢ ἐκώλυσεν ἐσθίειν» (L,1). Πῶς ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Του ἐμφανίζεται τοῖς μαθηταῖς Αὐτοῦ καὶ δείκνυσιν αὐτοῖς τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν καὶ τὴν πληγὴν τῆς πλευρᾶς, ἣν ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ στρατιώτου λογχισθεῖς, «ἵνα μὴ τις ἀπιστῇ τῇ οἰκονομίᾳ μηδὲ νομίσῃ τις, ὅτι χωρὶς σαρκὸς ἐπεδήμησεν ὁ Κύριος τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων» (LI,2), παραθέτων μάλιστα ἐκ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τὴν ὅλην περικοπὴν τῆς ἐμφανίσεώς Του ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος² καὶ πῶς ἔλαβε καὶ ἔφαγε μετὰ τῶν μαθητῶν Του ὀπτοὺς ἰχθύας. Παραθέτει ἐπίσης κατὰ λέξιν τὴν ἀφήγησιν τοῦ Λουκ. 24,36-43, καθ' ἣν «ἔτι δὲ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; Οἱ δὲ ἐπέδωκαν Αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου· καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν» καὶ ὅτι ταῦτα ἔπραξεν, «ἵνα πείσῃ αὐτοὺς καὶ διὰ τοῦ βρώματος, ὅτι Αὐτός ἐστιν ὁ καὶ πρὸ τοῦ πάθους συνὼν αὐτοῖς καὶ συνδιαίτημος» (LII,1-5). Μετὰ δὲ τὴν ἐκ νέου παράθεσιν τῶν ἀποδεικτικῶν θέσεων ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς, τῆς τε Π. καὶ τῆς Κ. Δ., ὥσει ὑπὸ ἱερᾶς ἀγανακτήσεως καταληφθεὶς ὁ ἱερός Ἀμφιλοχιος, ἀναφωνεῖ: «Τίς ἔτι τολμήσει θεομαχῆσαι; Τίς εἰς τοσαύτην ἀπιστίαν κατενεχθήσεται, ὥστε τούτοις ἀπιστῆσαι; Εἴπερ πανταχοῦ

1. Λουκ. 18, 19. Μάρκ. 10, 18.

2. Ἰωάν. 21, 1-13.

ἀποδέδεικται διὰ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἀγιαζόμενα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, εἴτε γὰρ προσφέρεται Θεῷ, εἴτε καὶ μεταλαμβάνει ὁ Χριστὸς ὁ ἐνανθρωπήσας, διὰ πάντων τὰ ἑαυτοῦ κτίσματα ἀγιαζέται» (LII,6). Ἐν τέλει δὲ διακηρύσσει: «Παυσάτωσαν οὖν οἱ αἰρετικοὶ διορθούμενοι τὸν Θεόν. Τὸ γὰρ λέγειν· «τοῦτο καλῶς ἐποίησε, τοῦτο ἐσφάλῃ ποιήσας», οὐκ ἔστιν ἀνθρώπου νοῦν ἔχοντος, ἀλλὰ μαινομένου καὶ θεομαχοῦντος» (LII,7).

30. Πρὶν ἢ κατακλείσῃ τὴν ἀντιρρητικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν ὁ ἱερός συγγραφεὺς κατὰ τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ἀποτακτιτῶν, ζητεῖ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν καὶ εἰς τυχὸν ὑπὸ τινος προβληθησόμενον ἐρώτημα, ἐὰν δῆλον ὅτι οἱ αἰρετικοὶ οὗτοι πράγματι ἀπέχονται ἀπὸ παντὸς ἐμφύχου, ὡς φαίνονται οἱ ἴδιοι διατεινόμενοι. Λέγει: «Ἴδωμεν δέ, εἰ αὐτοὶ πάντων τῶν ἐμφύχων ἀπέχονται, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀκαθάρτων Μανιχαίων. Ἐκεῖνο γὰρ οἱ ἕξαρχοὶ ἅπαξ νομοθετήσαντες ἐμφύχων ἀπέχεσθαι, διὰ τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτοῖς ἀσεβείαν, καὶ τὰ φυόμενα ἐκ τῆς γῆς ἔμφυχα εἶπον· ἐπεσπᾶσαντο δὲ ἐκ τῶν Γραφῶν τὰς μαρτυρίας· ὡς γὰρ λέγει ἐν τῷ Δανιήλ· «εὐλογεῖτε, τὰ θηρία καὶ κτήνη καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὸν Κύριον» (LIII,1-2), οὕτως φησὶν· «εὐλογεῖτε, πάντα τὰ φυόμενα ἐκ τῆς γῆς, τὸν Κύριον»¹. Καὶ ἀκολούθως τῇ οἰκείᾳ ἀσεβείᾳ ἀκολουθήσαντες εἰς τὸν κρημνὸν τῆς πλάνης κατερράγησαν· οὐδὲ γὰρ ἔτι δυνατὸν ζῆσαι ἐν σαρκὶ ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ταῦτα λέγοντας· ἀκόλουθον δὲ ἔπεσθαι καὶ τοὺς μιμητὰς ἐκείνων τοῖς διδασκάλοις· ὅτι γὰρ ζωτικὴν δύναμιν καὶ σώματα ἔχει τὰ σπέρματα, τοῦτο καὶ ἡμεῖς λέγομεν· τὸ δὲ ἀπέχεσθαι ἐμφύχων, τοῦτο σαυτῶ ἐνομοθέτησας· καὶ ἐπειδὴ τῇ τοῦ Κυρίου διαταγῇ ἀνθέστηκας, κἂν τὴν αὐτοῦ ὁμολογίαν φύλαξον ἀπεχόμενος τῶν ἐμφύχων καὶ τῶν ἀλλοτρίων σωμάτων. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος ἐν Εὐαγγελίοις περὶ τῶν σπερμάτων· «ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πολὺν φέρει»². Δῆλον ὅτι ὁ ζῶν ἀποθνήσκει· σὺ δὲ ἅπαξ παρεφυλάξω ἐσθίειν τὰ κεκτημένα τὴν ζωτικὴν δύναμιν. Καὶ ὁ

1. Δανιήλ, 3, 80-81 καὶ 3, 76.

2. Ἰωάν. 12, 24.

ἀπόστολος Παῦλος· «σὺ δὲ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὁ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γεννησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον εἰ τύχοι σίτου ἢ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν»¹ (LIII,3-4). Ἀνακεφαλαιῶν δὲ τὴν ὅλην ἔκθεσίν του περὶ ἀποχῆς ἀπὸ μέρους τῶν πολεμουμένων αἱρέσεων κρεῶν, ἐμψύχων καὶ σπερμάτων, ζητεῖ ἴσως νὰ κατακλείσῃ τὸ κατὰ τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ἀποτακτιτῶν ἔργον του ὁ τοῦ Ἰκονίου μητροπολίτης Ἀμφιλόχιος, συνεπιφέρων καὶ ταῦτα· «Ἀποδέδεικται καὶ περὶ τῶν σπερμάτων, πῶς ἀποθνήσκει καὶ ζωοποιεῖται καὶ ὅτι ὁ Θεὸς δίδωσιν αὐτῷ σῶμα, καθὼς ἠθέλησεν. Ἔχεις ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ὅτι ὁ Θεὸς γνησίως θυσίας παρὰ τῶν δικαίων προσεδέξατο καὶ ὅτι οἱ ἅγιοι πάντες μετὰ εὐχαριστίας ἤσθιον κρέα καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα· ἐπέισθης διὰ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ὅτι... (LIV,1-2).

Ἄλλ' ἐνταῦθα διακόπτεται ἡ συνέχεια, τοῦ χειρογράφου ὄντος, ὡς εἴπομεν, κολοβοῦ.

*

Γενικαὶ παρατηρήσεις:

α. Ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐκπεσόντος τμήματος, τοῦ δυναμένου ν' ἀναφέρηται εἴτε εἰς τὸ τελευταῖον τοῦ ἔργου κεφάλαιον, ὅπερ ἦτο· «Ὅτι ἀπὸ Σίμωνος τοῦ μάγου αὐται αἱ αἱρέσεις»· εἴτε καὶ εἰς τὸ ὅλον ἔργον, οὐτινος θ' ἀπετέλει τὸν ἐπίλογον, μόνον ὑποθέσεις δυνάμεθα νὰ κάμωμεν. Παρατηρητέον ὅτι ἡ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ συγγραφέως γενομένη ἀναίρεσις τῆς κακοδοξίας τῶν αἱρετικῶν περὶ ἀποχῆς ἐκ τῶν κρεῶν, φαίνεται περατουμένη ἐν τῇ διδομένῃ ἀνακεφαλαιώσει (LI,1). Ἄλλ' ἐρωτᾶται, διὰ τί ὁ Ἀμφιλόχιος οὐδὲν ἐν τέλει ἀναφέρει περὶ τοῦ Σίμωνος μάγου, τοῦ ὡς ἀρχηγοῦ φερομένου πασῶν τῶν αἱρέσεων; Μὴ δέ τις εἶπη ἐνιστάμενος, ὅτι δῆθεν ἐθεώρησεν οὗτος ἱκανὰ τὰ πρότερον περὶ αὐτοῦ λεχθέντα, ὥστε παρεῖλκε καὶ ἡ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ μνεῖα τοῦ θέματος. Ἡ παράλειψις πάντως γεννᾷ τὴν εὐλογον ὑπόθεσιν, ὅτι

1. Α' Κορ. 15, 36-38.

ὁ συγγραφεὺς δὲν ἤθελε διὰ τῶν τελευταίων λέξεων τοῦ χειρογράφου νὰ κατακλείσῃ καὶ τὸ ὅλον ἔργον αὐτοῦ. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον «Ὅτι ἀπὸ Σίμωνος μάγου αὐται αἱ αἰρέσεις» φαίνεται νὰ μὴ εἶχε περατώσει, ἐφ' ὅσον, ὡς εἴπομεν, οὐδεμίαν μνειάν ποιεῖται περαιτέρω περὶ τοῦ Σίμωνος μάγου καὶ τῆς ἀπὸ τούτου ἐξαρτήσεως τῶν ὑπ' αὐτοῦ πολειουμένων αἰρέσεων διὰ τῆς «δ ι α δ ο χ ῆ ς», ὡς πρότερον ἰσχυρίσθη. Ἐπίσης ἐντύπωσιν προκαλεῖ ὅτι ἐλλείπει οἰαδήποτε παραίνεσις πρὸς τοὺς αἰρετικούς, ὅπως ἀντιληφθέντες ἐκ τῆς ἀναιρέσεως τῶν κακοδοξιῶν των τὸ μέγα ἀμάρτημα, εἰς ὃ περιέπεσαν διὰ τῆς ἀποστασίας των ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ζητήσουν νὰ ἐπανέλθουν διὰ νὰ τύχουν τῆς σωτηρίας παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Κυρίου. Ἄλλωστε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μένοντες δύνανται καὶ τὸ ἰδεῶδες τῆς τε ἀσκήσεως καὶ τῆς ἐγκρατείας νὰ ἐπιτύχουν ἐλευθέρως, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπέσχοντο σεβασμὸν εἰς τοὺς πνευματικούς των πατέρας, τοὺς ἱερωμένους, τοὺς καὶ πνευματικούς τροφούς καὶ διδασκάλους, καὶ ἐφ' ὅσον θὰ συμμετέχουν εἰς πάντα τὰ μυστήρια, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸ μέγα μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, χωρὶς νὰ βδελύσσονται τὸ ἕτερον τῶν στοιχείων τοῦ μυστηρίου. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν πάντα ταῦτα δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ τέλει τοῦ ἔργου, ὡς τὸ χειρόγραφον παραδίδει, δικαιοῦμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου δὲν ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἐπίλογον τοῦ ὅλου ἔργου. Πρόκειται βεβαίως περὶ ὑποθέσεως, ἀλλὰ λίαν εὐλογοφανοῦς.

Δὲν ἀποκλείομεν καὶ τὸν ἀντίθετον ἰσχυρισμὸν. Ὅτι δηλ. ὁ σ. ἐθεώρησεν ἴσως οὐχὶ ἀναγκαίαν τὴν ἐπανάληψιν, ἔστω περιληπτικῶς καὶ ἐν ἐπιλόγῳ, τῶν τεσσάρων κυρίων σημείων τῆς πολεμικῆς του κατὰ τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ἀποτακτιτῶν, ἥτοι τὴν ἀποχὴν ἐκ τῶν κρεῶν καὶ λοιπῶν βρωμάτων, τὴν συμβίωσιν μετ' ἄλλοτρίων γυναικῶν, τὴν διὰ τῆς διαδοχῆς προέλευσίν των ἐκ τοῦ Σίμωνος μάγου καὶ τὴν συσχέτισιν τῶν αἰρέσεων τούτων μετὰ τῶν Μανιχαίων. Ἄλλ' ὅπως ποτ' ἂν ᾗ, παραμένει ἡ ἀπορία διατὶ οὔτε κὰν ὑπαινίσσεται τι περὶ ὅλων αὐτῶν ἐν τέλει, ἐὰν τὸ διδόμενον τοῦ χειρογράφου τέλος εἶναι πράγματι ἡ κατακλείς τοῦ ὅλου ἔργου. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν ἀπλῶς εἰκασίας καὶ δὲν δύνανται νὰ στηρί-

ξουν ἀσφαλὲς συμπέρασμα περὶ τοῦ ἐκπεσόντος, ὡς πιστεύομεν, τέλους τοῦ ὅλου ἔργου. Ἀποτελεῖ τοῦτο πράγματι τὸν ἐπίλογον ἢ μᾶλλον ἀνακεφαλαίωσιν μόνον τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου; Τοῦτο μόνον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν. Ὅπως ἐθρηνήσαμεν τὴν ἀπώλειαν τῆς ἀρχῆς τοῦ χειρογράφου, οὕτως ἀξιολύπητον χαρακτηρίζομεν καὶ τὸν ἐκπεσμόν τοῦ τέλους τούτου, δι' οὗ καὶ τῶν περαιτέρω πιθανολογιῶν θ' ἀπηλλασσόμεθα καὶ ἐκ τῶν ἀκροσφαλῶν συμπερασμάτων θὰ προεφυλαττόμεθα.

*

β. Θεωροῦμεν νῦν ἀπαραίτητον, ὅπως δώσωμεν ἀπάντησιν εἰς τινὰς ἄλλας ἀπορίας. Ἐν πρώτοις ἐν κ. XXIII,1 ὁ συντάκτης τοῦ ἔργου λέγει: «Καὶ ἄνω δὲ τοῦτο ἐδείξαμεν, ὅτι αὐτὸς ὁ Σίμων, ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀποστατήσας, ἔλεγεν ἑαυτὸν τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ· βλέπε, πῶς ἐν συντόμῳ εὗρεν ἑαυτῷ ὄνομα δυνάμενον καταπληῖξαι τοὺς νηπιάζοντα». Ἀλλὰ μὴν ὁ Ἀμφιλόχιος ἐν τοῖς ἀνωτέρω κεφαλαίοις, XXI,1-XXIV, 1-4, ἐν οἷς τὴν πτῶσιν καὶ καταδίκην τοῦ Σίμωνος ἀφηγεῖται, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ αὐτοχαρακτηρισμοῦ τοῦ Σίμωνος, ὡς «τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ». Πόθεν τοῦτο προέρχεται; Ἐφ' ὅσον ἀνέφερεν αὐτολεξεῖ τὸ σχετικὸν χωρίον περὶ τοῦ Σίμωνος τῶν Πράξ. 8,5-13, διατί παραλείπει νὰ κάμῃ λόγον ἐκτενέστερον καὶ μάλιστα σαφέστερον περὶ τοῦ Σίμωνος; Ἐν ταῖς Πράξ. 8,5-13 φέρεται ὁ Σίμων μάγος ὀνομάσας ἑαυτὸν ἀπλῶς «μέγαν» καὶ μόνον οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ὀνόμαζον τοῦτον «τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ τὴν καλουμένην Μεγάλην». Προφανῶς ὑφίσταται ἐνταῦθα ποία τις διαφορὰ ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ γεγονότος ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σ. καὶ τῶν Πράξεων. Ὁ Σίμων φέρεται ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου σ. αὐτοχαρακτηριζόμενος «ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ», ἐνῶ αἱ Πράξεις ἀποδίδουν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον εἰς τοὺς θαυμαστάς τούτου. Φαίνεται βέβαιον, ὅτι ὁ Ἀμφιλόχιος εἶχεν ὑπ' ὄψιν του, πλὴν τῶν Πράξεων, καὶ τὸ Ἀπόκρυφον «Πράξεις Πέτρος», διαφόρως ἀφηγούμενον τὰ τοῦ Σίμωνος, καὶ τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ἐν κ. XXV,3. Ἡ φράσις λοιπὸν τοῦ σ. «καὶ

ἄνω δὲ τοῦτο ἐδείξαμεν» δὲν εἶναι ἀπίθανον ν' ἀναφέρηται εἰς ἐκπεσόν τι ἀπόσπασμα τοῦ ἔργου. Ἡ μήπως ὀφείλεται ἢ παράλειψις εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ σ. νὰ μὴ ἐπαναλάβῃ γνωστὰ τοῖς πολλοῖς πράγματα περὶ Σίμωνος μάγου;

γ. Ἐν κ. XXXVIII,5 ὁ ἱερὸς Ἀμφιλόχιος ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ αἰρετικοῦ «ὅτι καὶ τὰ σπέρματα ἔχει τινὰ ζωτικὴν δύναμιν», προσθεὶς ἅμα τὴν φράσιν: «ὅπερ ἐν ἐτέρῳ (γρ. λόγῳ ἢ κεφαλαίῳ;) σαφέστερον ἐδείξαμέν σοι». Ἀληθὲς εἶναι, ὅτι κατωτέρω καὶ δὴ καὶ ἐν κ. XLI, 1 ἐ. ποιεῖται διεξοδικώτερον λόγον περὶ τούτου. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀντὶ τοῦ ἀορίστου «ἐδείξαμεν», θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ σ. τὸν μέλλοντα «δείξομεν». Πρόκειται μήπως περὶ σφάλματος τοῦ ἀντιγραφέως τοῦ κώδικος; Ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ κώδικος ἐμφανίζει ἔστιν ὅτε ἀνακριβείας τινὰς περὶ τὴν φράσιν, γίνεται φανερόν ἐκ τῶν ἐξῆς χωρίων. Ἐν κ. XL,5-7 ἐν τῇ ἀντιγραφῇ τοῦ χωρίου τῶν Πράξ. 15,23 παραλείπει ὁ ἀντιγραφεὺς λέξεις καὶ φράσεις τοῦ γραφικοῦ κειμένου. Ὅμοίως ἐν κ. LI, 7 παραλαμβάνει μὲν ἐκ τοῦ Ἰωάν. 21,12 τὸ ἄρθρον «τῶν», παραλείπει ὅμως καὶ τὴν εἰς τὸ ἄρθρον ἀνήκουσαν λέξιν «μαθητῶν». Ἐπίσης τὸ χωρίον «ὅπερ ἐν ἐτέρῳ σαφέστερον ἐδείξαμέν σοι», θὰ ἐδικαιουῖτό τις νὰ συμπληρώσῃ: «ἐν ἐτέρῳ τ ὀ π ω» καὶ οὐχὶ «ἐν ἐτέρῳ λ ὀ γ ω» ἢ ἐν ἐτέρῳ κ ε φ α λ α ί ω» συνωδᾷ καὶ τῷ χωρίῳ ἐν κ. XXVII, 5 καὶ ἐν κ. XLVI,6.

δ. Τέλος ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ γεννώμενον ἐξ ἐτέρων θέσεων πρόβλημα. Ὁ Ἀμφιλόχιος ἐν κ. XVII,1 ἐ. παραβάλλει τὸν αἰρετικὸν πρὸς τὸν ἄσωτον υἱόν, τὸν τρεφόμενον ὑπὸ τῶν «κ ε ρ α τ ί ω ν». Εἰς τὸν ὅρον τοῦτον ὁ σ. δίδει συμβολικὴν σημασίαν καὶ διὰ νὰ ἑναρμονίσῃ τὴν ὅλην εὐαγγελικὴν παραβολὴν πρὸς τὴν κατὰ τῶν αἰρετικῶν του πολεμικὴν, βλέπει ἐν τῷ προσώπῳ παντὸς αἰρετικοῦ αὐτὸν τὸν «ἄσωτον» τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος κατήνησε νὰ τρέφῃται διὰ τῶν «κερατίων», οὕτως καὶ οἱ αἰρετικοί, ὡς πνευματικὴν τροφήν των ἔχουν τὰ

(κεράτια) των, ἤτοι «τὰ διαβολικὰ συγγράμματα», δηλ. τὰ ὑπὸ αἰρετικῶν συνταχθέντα «Ἀπόκρυφα» συγγράμματα. Ἀξίζει νὰ παραθέσωμεν τὸ σχετικὸν χωρίον αὐτούσιον: «Τί δέ ἐστι ταῦτα, ἀλλ' ἢ τὰ «δ ι α β ο λ ι κ ἄ σ υ γ γ ρ ἄ μ μ α τ α;» (XVII,5). Εἶναι παντί που φανερόν, ὅτι ὁ ἔλεγχος τοῦ Ἀμφιλοχίου ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Σίμωνος μάγου προέλευσιν τῶν αἰρετικῶν του καὶ εἰς τὰς αἰρετικὰς κακοδοξίας των, προερχομένας ἐκ τῶν τοῦ εἴδους τούτου («Ἀποκρύφων») ἔργων¹. Ἐν τούτοις οὐδεμίᾳ δίδεται περαιτέρω ἐξήγησις πρὸς αἰτιολόγησιν τῆς θεωρίας του, ὅτι τὰ «κεράτια» εἶναι «τὰ διαβολικὰ συγγράμματα», τὰ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν δῆλον ὅτι συνταχθέντα κακόδοξα «Ἀπόκρυφα» λεγόμενα ἔργα. Ὁ σ. δὲν λεπτολογεῖ ἐνταῦθα. Πλὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένου Ἀποκρύφου «Π ρ ἄ ξ ε ι ς Π έ τ ρ ο υ», οὐδὲν ἕτερον Ἀπόκρυφον ἀναφέρει, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ μνημονευομένου μόνου Ἀποκρύφου μᾶς δίδει. Καὶ ἡ ἀπορία ἡμῶν εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον δεδικαιολογημένη, ἐφ' ὅσον ὁ σ. ὁμιλεῖ ἐν πληθυντικῶ ἀριθμῶ, ἤτοι περὶ «διαβολικῶν συγγραμμάτων». Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Ἀ μ φ ι λ ὀ χ ι ο ς προετίθετο νὰ διαλάβῃ ἐκτενῶς περὶ τῶν «διαβολικῶν συγγραμμάτων» ἐν ἑτέρῳ λόγῳ, ἤτοι ἐν ἑτέρῳ συγγράμματι. Διὰ τοῦ ἔργου του τούτου προετίθετο νὰ διαλάβῃ ἐκτενέστερον περὶ τῶν αἰρέσεων καθόλου καὶ περὶ τῶν πηγῶν, ὅθεν αἱ αἰρέσεις ἦντλον τὰς αἰρετικὰς των κακοδοξίας.

ε. Εἶναι πλήρως δεδικαιολογημένη ἡ θλιψίς ἡμῶν διὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ τε προοιμίου καὶ τοῦ ἐπιλόγου, οὐδόλως δ' ἀπίθανον καὶ ἑτέρων διαμέσων φύλλων ἐκ τοῦ μόνου διασώσαντος τὸ ἔργον Ἐσχοριαλείου κώδικος. Πάντως καὶ τὸ κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν διασωθὲν κείμενον καὶ διὰ τὴν ἔκτασίν του καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον του, ἀποτελεῖ μοναδικὸν ἀπόκρημα διὰ τὴν καθόλου Ἀ ν τ ι ρ -

1. Περὶ τῶν Ἀποκρύφων ὄρα τὸ κλασσικὸν ἔργον Edgar Hennecke (†) — Wilhelm Schneemelcher, Neutestamentliche Apokryphen. Tübingen 1959-1964³, Bde I-II. Ἐπίσης Κ ω ν . Γ . Μ π ὄ ν η, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἀρχαίαν Χριστιανικὴν Γραμματείαν (96-325 μ.Χ.). Ἀθῆναι 1974, ἐνθα εἰς τὰς σελίδας 209-232 δίδομεν περιληπτικὴν ἀναγραφὴν ὄλων τῶν Ἀποκρύφων.

ρητικὴν Γραμματεῖαν τῆς ἐνδόξου ἐποχῆς τοῦ Δ' αἰῶνος. Τὸ ἔργον κέκτηται μεγάλην σπουδαιότητα ἀπὸ τε γραμματειακῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκκλησιαστικο-ιστορικῆς ἀπόψεως, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἀπὸ ἱστορικο-δογματικῆς.

Μετὰ τὴν γενομένην ὑφ' ἡμῶν εὐρεῖαν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου, ἀναγκαίαν διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλύτερον καὶ εὐρύτερον τὸ τε περιεχόμενον τοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχοσωτηριολογικὴν τοῦ συγγραφέως τοποθέτησιν· ἔτι δὲ τὰς τοπικὰς συνθήκας τῆς Λυκαονικῆς ἐπαρχίας, ὡς καὶ τὰ δογματικὰ ἐνδιαφέροντα τῆς ἐποχῆς· ἐπίσης διὰ ν' ἀντιληφθῶμεν πῶς, πότε καὶ διὰ τί οἱ μεμορφωμένοι ἡγέται τῆς Ἐκκλησίας ὑποβιβάζουν τὸ ἐπίπεδον τῆς γλωσσικῆς των διατυπώσεως ἀπὸ τὸ ἀττικὸν ὕψος εἰς τὸ τῆς κοινῆς καὶ ὀμιλουμένης· τέλος δὲ διὰ νὰ ἐπισημάνωμεν τὰ ἐκ τοῦ ἔργου προβάλλοντα ἐρωτήματα, ἀγόμεθα νῦν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἀναλυτικώτερον τοῦ προβλήματος, τοῦ ποῖαι δηλ. ἦσαν αἱ καταπολεμούμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀμφιλοχίου αἱρέσεις καὶ πῶς αὗται διακρίνονται τῶν ἄλλων αἱρέσεων καὶ τέλος διατί πεποίθαμεν ὅτι συντάκτης τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ὁ Ἀμφιλόχιος, ὁ ἐνδοξὸς Καππαδόκης μητροπολίτης Ἰκονίου (342/5-400;).

(Συνεχίζεται)